

УДК:911.372.32

doi: 10.15407/ugz2016.01.047

**О.Л. Дронова, Я.С. Лис***Київський національний університет імені Тараса Шевченка***УПРАВЛІННЯ МІСЬКИМИ АГЛОМЕРАЦІЯМИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ РЕФОРМ В УКРАЇНІ**

Піднято питання виділення й управління міськими агломераціями, що об'єктивно існують у географічному просторі України, проте не мають законодавчого врегулювання статусу. У пошуку оптимальних моделей управління проаналізовано європейський досвід (Швейцарія, Франція, Великобританія, Іспанія, підходи ЄС загалом). З'ясовано, що у країнах ЄС міські агломерації, як правило, законодавчо закріплені з чіткими критеріями виділення. Наведено приклади організації співробітництва між окремими адміністративними одиницями в агломерації, повноважень органів управління ними. У процесі здійснюваних реформ в Україні прийнято низку законів, що створюють організаційно-правове підґрунтя для міжмуніципального співробітництва. Регулятивні положення щодо добровільного об'єднання територіальних громад можна розглядати як механізми управління агломераціями міських поселень. Офіційне визнання факту існування міських агломерацій сприятиме їх належному управлінню з метою гармонійного просторового, економічного, соціального та екологічного розвитку.

**Ключові слова:** міська агломерація; метрополія; адміністративно-територіальний устрій; управління; муниципальне співробітництво; просторовий розвиток; територіальні громади.

**O.L. Dronova, Ya.S. Lys***Taras Shevchenko Kyiv National University***METROPOLITAN AREAS MANAGEMENT: EUROPEAN EXPERIENCE FOR REFORMS IN UKRAINE**

The issue of allocation and management of urban agglomerations which objectively exist in the geographical space of Ukraine, but have no legislative regulation of their status, has been raised. In search of optimal management models the European experience (Switzerland, France, UK, Spain, approaches the EU in general) has been analyzed. It was found that as a rule urban areas in EU are fixed by law with clear selection criteria. An example of cooperation organization between individual administrative bodies within the agglomeration as well as empowerment of their management bodies has been given. During the ongoing reforms in Ukraine a number of laws that create organizational and legal basis for inter-municipal cooperation have been passed. Regulatory provisions on voluntary association of territorial communities can be seen as mechanisms to control urban settlements agglomerations. Official recognition of the urban agglomerations existence will contribute to good governance aimed at their harmonious spatial, economic, social and environmental development.

**Keywords:** urban agglomeration; metropolis; administrative-territorial organization; management; municipal cooperation; spatial development; local communities.

**Постановка проблеми**

Процеси євроінтеграції України та децентралізації влади мають наблизити нашу державу до стандартів Європейського Союзу<sup>1</sup>. Реформи адміністративно-територіального устрою (АТУ) і управління адміністративно-територіальними одиницями (АТО) різного ієрархічного рівня мають бути узгодженими, враховувати потреби країни та орієнтуватися на європейський досвід. У процесі здійснення реформ у державі неможливо проігнорувати факт існування таких територіальних утворень, як міські агломерації.

Поняття «*міські агломерації*», «*агломерації міських поселень*» не є новими у вітчизняній суспільній географії. Їх розглядали як зосередження функціонально взаємопов'язаних міських поселень, ядром яких є велике місто, що швидко роз-

вивається, як локальну систему розселення вищого рівня, для якої характерні зближення і навіть територіальне зрощування поселень, що мають стійкі та інтенсивні виробничі, трудові, транспортні, культурно-побутові зв'язки [17]. Виникнення і зростання таких міських агломерацій пов'язані, насамперед, з інтенсивним індустріальним розвитком країни і супроводжуються як позитивними процесами (зосередження промислових виробництв, наукових установ, вищих навчальних закладів, кваліфікованих кадрів – передумова формування науково-технічних комплексів, розвитку соціальної інфраструктури), так і негативними (надмірна концентрація промисловості, порушення функціонального зонування міських територій, скорочення рекреаційних зон, забруднення довкілля тощо).

В Україні найбільші міські агломерації на кінець 90-х рр. ХХ ст. сформувалися на Донбасі та у Промисловому Придніпров'ї. В нових умовах трансформації економічного укладу з порушенням усталених зв'язків питання про стан агломераційних утворень та їх роль у територіальному розвитку потребує нових підходів.

<sup>1</sup> Розпорядження КМУ № 847-р від 17.09.2014 «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-p>

Міська агломерація в Україні на сьогодні є формою територіальної організації міського розселення, що об'єктивно існує у географічному просторі. Немає сумніву, що навколо великих міст, таких як Київ, Донецьк, Харків, Одеса, Львів та інші вже давно сформувалися великі урбанізаційні зони, що мають значний вплив на навколишню територію, змінюючи її економічну структуру та соціальні аспекти життя людей. Однак, на відміну від багатьох розвинених країн світу, міські агломерації в Україні не мають правового статусу і не виділяються офіційною статистикою, а залишаються лише у полі дослідження економічної географії, регіональної економіки та містобудування. Тому актуальним є питання узгодження підходів щодо територіальної делімітації міських агломерацій та відведення їм відповідного місця у правовому полі з метою підвищення ефективності комплексного регіонального управління.

### Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням розвитку міських агломерацій надавалося багато уваги з боку науковців ще у минулому столітті (Богорад Д.І., Кушніренко М.М., Лаппо Г.М., Нудельман В.І., Перцик Є.Н., Пітюренко Ю.І., Покшишевський В.В., Полян П.М., Ступаченко В.С., Фомін І.О., Хорєв Б.С. та ін.), але *управлінський аспект* їх виділення з метою вдосконалення системи управління є відносно новим напрямком у наукових дослідженнях. Актуальними для цієї теми можна вважати сучасні праці вітчизняних дослідників, що включають питання виділення міських агломерацій та їх функціонально-планувальної організації (Гладкий О.В., Іщук С.І. [7, 10 та ін.], Мезенцеви К.В. та Н.І. [12], Нефедова Н.С., Палеха Ю.Н. [9], Нудельман В.І. [14, 15]), управління великим містом в Україні (Бойко-Бойчук О.В. [6], Вакулєнко В.М., Орлатий М.К. [18], Запорожець С.А., Лесечко М.Д., Куйбіда В.С. [11]), вивчення економіко-правових проблем та аспектів управління агломераціями (Богаčov С.В. [5], Васильченко Г.В., Назарко А.Т. [13], Парасюк І.Л. [16 та інші], праці ряду зарубіжних авторів, зокрема [1, 3, 4]). Також варто відмітити важливість досліджень у рамках проекту «Територіальний розвиток в Україні: розвиток агломерацій та субрегіонів» (USAID ЛІНК) [2]. Велике значення для цієї проблематики мають нормативно-правові акти (НПА) різних країн державного та наддержавного рівня.

### Виклад основного матеріалу

#### Зарубіжний досвід управління агломераціями

Питання виділення й управління агломераціями є досить складним і має свої варіації відповідей залежно від прийнятих підходів різних країн. У багатьох державах регулярно проводяться дослідження і постійний статистичний облік розвитку великих

міських утворень, створено відповідні координаційні й управлінські структури.

У деяких країнах світу (США, Канада, Франція, Італія та інші) терміни-синоніми поняття «агломерація» та «міська агломерація» активно використовують у законодавчому полі на рівні норм конституційного права. Внесення відповідних змін до законодавства було спричинено передусім намірами підвищити ефективність регіонального управління і конкурентоспроможність своїх економік [8].

У Швейцарії, наприклад, незважаючи на відсутність великих агломерацій (кількість населення найбільшої агломерації країни – Цюриха становить близько 1,2 млн осіб), Федеральне статистичне управління чітко встановило критерії виділення агломерації [1].

У Директиві Ради ЄС «Про якість атмосферного повітря та заходи з його очищення» від 21.05.2008 № 2008/50/ЄС у п. 17 ст. 2 зазначено: «агломерація – це зона, що є конурбацією (групою зближених і тісно пов'язаних між собою самостійних міст, що утворюють єдність завдяки інтенсивним економічним і культурно-побутовим зв'язкам між ними, спільним великим інженерним спорудам тощо) із концентрацією населення понад 250 тис. мешканців чи зона з відповідною щільністю населення на квадратний кілометр, якщо кількість населення складає 250 тис. мешканців чи менше»<sup>2</sup>.

В АТУ європейських країн поняття «агломерація» часто фігурує під іншими назвами, наприклад, *метрополія*, *метрополітенський ареал*, *округ* тощо. Крім того, країни-члени ЄС мають свою уніфіковану систему обліку для статистичних потреб – трирівневу NUTS (фр. Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques), а також дворівневу LAU (англ. Local Administrative Unit), тобто, розглядаючи нижній рівень цих систем за групою показників, можна виокремити межі агломерації та вести статистичний облік за різними соціальними чи економічними показниками певної міської агломерації.

Управління агломераціями в країнах Заходу здійснюється шляхом організації співробітництва між адміністративними одиницями, розташованими на їх території. Існуючі відмінності стосуються форми співробітництва: делегування муніципалітетами частини повноважень окремому міжсуб'єктному органу управління; координація процесу прийняття рішень, пов'язаних з інтересами сторін. При цьому держава може законодавчо встановлювати обов'язковість такого співробітництва або стимулювати його наданням відповідних субсидій. В обох випадках з державного бюджету виділяються значні кошти на підтримку вирішення транспортних, екологічних та інших проблем розвитку агломерацій, різними є лише

<sup>2</sup> [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994\\_950](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_950)

умови й механізми виділення.

У Франції органи управління агломераціями почали створювати в рамках децентралізації системи управління з кінця 1960-х років. Фактично на територіях агломерацій був створений ще один рівень управління - так звані *міські об'єднання* (фр. *communaute's urbaines*). Для 16 агломерацій (плюс Париж, що має особливий статус) рішення було прийнято на національному рівні: муніципалітети на цих територіях були зобов'язані створити міжмуниципальний орган управління, делегувавши йому певні повноваження, тим, що входили до інших агломерацій, було надано право створювати подібні об'єднання на добровільних засадах.

Подібна до французької дворівнева модель діяла в 1974-1986 роках і в агломераціях (так званих метрополітенських графствах) *Великобританії* [13].

У цій країні моніторинг агломерацій здійснює Управління національної статистики (Office for National Statistics). Досвід управління ними має свою специфіку через складний адміністративно-територіальний устрій Об'єданого Королівства. Крім чотирьох історичних областей, у регіональному розрізі виділяють метрополітенські та неметрополітенські округи, столичний регіон у вигляді Великого Лондона, унітарні адміністративні території в Англії й Уельсі, області у Шотландії і округ областей у Північній Ірландії. Серед цих АТО міським агломераціям найбільше відповідають Великий Лондон та метрополітенські округи (Великий Манчестер, Вест-Мідлендс, Західний Йоркшир та інші), крім цього такі міста як Глазго та Единбург сформували свої агломерації [4].

Зокрема, мер Лондона з командою відповідає за створення стратегічних планів розвитку агломерації Великого Лондона, що має статус адміністративного району з населенням 8,5 млн осіб<sup>3</sup>, останнім документом є План розвитку Лондона «Бачення 2020: Найвеличніше місто на Землі»<sup>4</sup>.

У метрополітенських округах питаннями управління розвитком агломерацій займаються адміністрації або об'єдані адміністрації. Наприклад, у Великому Манчестері (населення 2,7 млн осіб)<sup>3</sup> - це об'єднана адміністрація, яка є найвищим органом влади десяти муніципальних районів (крім самого Манчестера - Болтон, Бері, Олдем, Рочдейл, Селфорд, Стокпорт, Теймсайд, Траффорд та Віган), що утворюють агломерацію. Кожен муніципальний район шляхом прямих виборів делегує до складу об'єданої адміністрації по одному представнику. Така структура була утворена у квітні 2011 р.

Вирішенням питань розвитку найважливіших галузей в межах міської агломерації займаються спеціальні управлінські структури, наприклад, комітет з транспорту, поліцейське управління, адміністрація з розміщення зон утилізованих відходів, протипожежна і рятувальна служби тощо.

Одним із головних завдань об'єданої адміністрації є розроблення стратегій місцевого управління. У березні 2014 р. у Великому Манчестері був прийнятий черговий План зростання та реформ, а вже у липні Великий Манчестер отримав забезпечення на £ 476,7 млн від урядового фонду місцевого зростання. Це фінансування виділено для виконання п'яти ключових пріоритетів розвитку:

- 1) зміцнення позицій Великого Манчестера як центру для розвитку наук про життя;
- 2) посилення потужностей системи освіти з метою інвестування у навчання і професіоналізм;
- 3) збільшення інвестування в транспортну систему, зокрема у сферу громадського транспорту;
- 4) реформування системи державних послуг з метою скорочення міжвідомчого дублювання і зосередження їх на забезпеченні потреб мешканців;
- 5) забезпечення ефективного обслуговування бізнесу.<sup>5</sup>

Стосовно інших країн Європи, можна згадати загальновідомі приклади розвитку міських агломерацій ФРН, Польщі.

Показовим є досвід управління Барселони (*Іспанія*). Метрополія Барселони об'єднує 36 муніципалітетів і займає площу у 633 км<sup>2</sup>. Барселона пройшла шлях від промислової агломерації до сучасного наукового та туристичного центру завдяки низці втілених проєктів. На перших етапах цього процесу співпраця міста і прилеглих районів здійснювалася на основі вкладання окремих договорів за різними напрямками діяльності. Розвиток агломерації Барселони на період 2006-2010 рр. був зафіксований у формулюванні: «Метрополія Барселони – територія креативності»<sup>6</sup> Стратегічний план метрополії Барселони «Бачення 2020»<sup>7</sup> був прийнятий наприкінці 2010 р., коли Барселона вже здобула законодавчий статус метрополії. Крім завдань соціально-економічного характеру, компетенції нової адміністративної одиниці включають забезпечення розвитку ідей модернізації, наукових досліджень та інновацій. Основна специфіка нового плану полягає в тому, що на перший план висувається турбота про дотримання інтересів усіх мешканців агломерації, формується нова модель суспільно-приватного співробітництва з акцентом

<sup>3</sup> City Population. <http://www.citypopulation.de/>.

<sup>4</sup> Johnson B. The greatest city on Earth: ambitions for London / Boris Johnson // Greater London Authority. – 2013. <https://www.london.gov.uk/file/16207/download?token=FrawHvNb>.

<sup>5</sup> Greater Manchester Combined Authority (GMCA). <https://www.greatermanchester-ca.gov.uk/site/index.php>

<sup>6</sup> Barcelona Vision 2020. – 2010. [http://www.pemb.cat/public/docs/849\\_an\\_pemb\\_2020\\_angles.pdf](http://www.pemb.cat/public/docs/849_an_pemb_2020_angles.pdf)

<sup>7</sup> Metropolitan Strategic Plan of Barcelona. Phase 2006/2010. [http://www.pemb.cat/public/docs/12\\_eq\\_pemb\\_simple.pdf](http://www.pemb.cat/public/docs/12_eq_pemb_simple.pdf)



на важливості забезпечення збалансованих відносин міста з периферійними районами агломерації.

На стадії опрацювання перебуває Стратегічний план метрополії Барселони до 2025 року, що включає 21 документ з питань її розвитку за різними напрямками (туристичний, інноваційний, бізнесовий, житловий, інфраструктурний тощо). Цим документом планується впровадити т.зв. «Модель Барселони», яка є поєднанням економіки знань, творчих галузей людської діяльності у великому місті з високою соціальною згуртованістю<sup>8</sup>. Стратегічний план до 2025 року розробляє приватна неприбуткова організація, що належить президенту метрополітенського ареалу Барселони, у співпраці з спеціально створеним Дорадчим комітетом, до складу якого входять представники різних структур<sup>9</sup>. План враховує три ключові фактори: економічна та соціальна криза, яка істотно скоригувала плани 2010 р.; створення метрополітенського ареалу Барселони; врахування регіональних, національних та наднаціональних (європейських) програм розвитку.

#### *Реалії України щодо управління агломераціями*

Відповідно до пункту 13 частини першої статті 92 Конституції України<sup>10</sup>, територіальний устрій України визначається виключно законом. Територіальний устрій держави є територіально-просторовою основою для утворення та діяльності органів публічної влади. Основний Закон на сьогодні не передбачає можливості утворення місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на рівні «міських агломерацій».

Законодавче визначення терміну «*міська агломерація*» наводиться в Постанові Кабінету Міністрів України від 17 березня 2000 року № 521 «Про Основні напрями забезпечення комплексного розвитку малих монофункціональних міст»<sup>11</sup> (вже втратила чинність), згідно якої «міська агломерація – компактне територіальне розміщення міських населених пунктів, об'єднаних інтенсивними господарськими, трудовими і культурно-побутовими зв'язками». Цей документ також містить положення, що пояснюють переваги створення міських агломерацій у контексті модернізації інфраструктури, розглядаючи їх як потенційні полюси зростання.

Поняття «агломерація» і «міська агломерація» відображені в Державних будівельних нормах «Містобудування. Планування і забудова міських

і сільських поселень ДБН 360-92\*\*»<sup>12</sup> і практично застосовуються лише при розробленні генеральних планів міст.

Серед діючих документів, що стосуються окремих регіонів, незважаючи на її певну дискусійність, слід виокремити Стратегію розвитку м. Київ до 2025 року<sup>13</sup>. Запланована модель розвитку міста в довгостроковій перспективі розглядається як відкрита містобудівна система – Київська агломерація. Основними напрямками розвитку визначено створення єдиної містобудівної системи, розбудову міст-сателітів для розвантаження функцій столиці, інтеграцію транспортної інфраструктури в єдину систему, забезпечення територій для формування спільних зон озеленення тощо.

За останні роки відбуваються позитивні зміни у правовому полі держави, згідно з якими поступово створюються передумови для взаємовигідної співпраці окремих суб'єктів в агломераціях. Важливим документом, що визначає організаційно-правові засади співробітництва територіальних громад базового рівня, є Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17.06.2014 № 1508-VII<sup>14</sup>.

Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 5.02.2015 року № 156-VIII<sup>15</sup> вводить у систему об'єктів державної регіональної політики *мікрорегіон*, визначаючи його як частину території регіону, що характеризується територіальною цілісністю та особливостями розвитку, в межах якої реалізуються спеціальні для цієї території проекти регіонального розвитку. За своєю суттю поняття «міська агломерація» зіставне з цим законодавчо закріпленим визначенням.

Основу для міжмуніципального співробітництва закладає Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» № 157-VIII від 05.02.2015 р.<sup>16</sup>, який регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст. Документ передбачає, що держава здійснюватиме фінансову підтримку об'єднаних громад шляхом надання їм коштів на формування спільної інфраструктури відповідно до плану соціально-економічного розвитку такої територіальної громади. Згідно цього закону, об'єднана територіальна громада, адміністративним центром якої визначено місто, є міською територіальною громадою. Тобто, фактично йдеться про агломерацію міських поселень, про

<sup>8</sup> Bases per a un nou pla estratègic metropolità de Barcelona: Horitzó 2030. [http://pemb.cat/public/docs/22\\_4e\\_document\\_bases\\_cat\\_2030.pdf](http://pemb.cat/public/docs/22_4e_document_bases_cat_2030.pdf)

<sup>9</sup> Pla Estratègic Metropolità de Barcelona. <http://www.pemb.cat/en/>

<sup>10</sup> Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – №30. – С. 141.

<sup>11</sup> <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/521-2000-п>

<sup>12</sup> Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень ДБН 360-92\*\*. <http://kga.gov.ua/files/doc/normy-derjavny/dbn/Mistobuduvannja-Planuvannja-i-zabudova-miskyh-i-silskyh-poselen-DBN-360-92.pdf>

<sup>13</sup> <https://kievcity.gov.ua/upload/a/strategy2025.pdf>

<sup>14</sup> <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>

<sup>15</sup> <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/156-19>

<sup>16</sup> <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>

приєднання суміжних територіальних громад сіл, селищ, міст до ядра агломерації. Оскільки добровільне об'єднання територіальних громад не призводить до зміни статусу населених пунктів як сільської, так і міської місцевості, виділення такої агломерації у окрему адміністративно-територіальну одиницю не передбачається. Однак, у світлі проголошеного процесу децентралізації влади та інших реформ, які відбуваються в Україні, напевне, було б доцільно підняти питання про законодавче закріплення поняття «міська агломерація».

Утворення об'єднань територіальних громад має велике значення на шляху до створення європейської моделі АТУ, більше того, такі об'єднання та інші локальні адміністративно-територіальні зміни тепер можуть бути можливими при підтримці місцевого населення у рамках чинного законодавства. У цьому контексті слід згадати про проект Агентства США з міжнародного розвитку (англ. – United States Agency for International Development, USAID) під назвою «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність» (скорочено – ЛІНК) [2]. У рамках цього проекту піднімалося питання територіального розвитку в Україні, а саме розвитку агломерацій та субрегіонів. Зокрема, починаючи з січня 2010 р., лідери громад міст Одеса, Теплодар, Южний, Іллічівськ, а також Біляївського, Комінтернівського та Овідіопольського районів Одеської області розпочали роботу над створенням стратегії економічного розвитку Одеської адміністративної агломерації (субрегіону)<sup>17</sup>. У рамках проекту USAID ЛІНК наводяться й інші приклади подібного досвіду співпраці українських територіальних громад.

Агломерації та субрегіони, які запропоновано розвивати в рамках проекту, враховують межі існуючого АТУ країни. На думку учасників проекту, більшість моноцентричних агломерацій України відповідають критеріям, що відносяться до критеріїв NUTS 3 – невеликих регіонів для специфічної діагностики за номенклатурою Європейського Союзу, які зазвичай мають кількість населення у діапазоні від 150 до 800 тис. осіб [2].

Це ж питання акцентується у Державній Стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 (Ціль 3 «Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку»), де на рівні операційної цілі визначається необхідність впровадження європей-

ської системи статистичної звітності на регіональному рівні у форматі NUTS (NUTS 2 – регіон, NUTS 3 – група районів (субрегіон) та міська агломерація)<sup>18</sup>.

### Висновки

Поліцентричні агломерації, що забезпечують збалансований і гармонійний просторовий розвиток значних урбанізованих територій, мають всі підстави стати основним шляхом сучасного і майбутнього міського розвитку<sup>19</sup>. Для переходу феномену агломерації від пасивного теоретичного стану до продуктивного необхідні стосунки на засадах міжмуніципального співробітництва з укладанням відповідних угод, внаслідок чого і встановлюються межі території агломерації на основі спільного просторового розвитку. Співробітництво може бути як вимушено необхідне, зумовлене вже наявними агломераційними зв'язками (у такому випадку держава змушує муніципалітети співпрацювати, однак досвід засвідчує низьку ефективність такого підходу), так і добровільно ініційоване сусідніми суб'єктами самоврядування і стимульоване державою з метою створення таких зв'язків.

Можливі шляхи розв'язання проблем управління агломераціями в Україні можуть бути пов'язані з такими процесами: створенням об'єднаних адміністрацій чи координаційних рад агломерацій; встановленням умовних меж агломерацій відповідно до меж адміністративно-територіальних одиниць (районів, областей); злиттям в управлінсько-адміністративному сенсі із центральним містом, ядром агломерації з обов'язковим розробленням комплексних стратегічних програм розвитку агломерації. Пріоритетним є вдосконалення правової бази, яка б визначила напрями організації обліку, моніторингу й управління розвитком міських агломерацій.

Підсумовуючи викладений матеріал, зупинимося на ключових позиціях. По-перше, в Україні давно вже існують міські агломерації, хоча на законодавчому і практичному рівнях їх виділення не проведено, а комплексне управління не здійснюється. По-друге, нині створюється законодавче підґрунтя для утворення агломерацій шляхом добровільного об'єднання територіальних громад. По-третє, в країні впроваджується реформа, спрямована на децентралізацію владних та інших повноважень, що буде відображено у зміні адміністративно-територіального устрою держави та надасть змогу місцевій владі брати активнішу участь у прийнятті рішень на локальному рівні.

<sup>17</sup> Стратегічний план підвищення конкурентоспроможності та економічного розвитку Одеської агломерації (субрегіону) (м. Одеса, м. Теплодар, м. Южне, м. Іллічівськ, Біляївський, Комінтернівський, Овідіопольський райони) – 2011. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ltACTOWR03wJ:www.osvita.odessa.gov.ua/files/ved/documents/Odessa%2520subregion.doc+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=uk>

<sup>18</sup> Офіційний вісник України. – 2014. – № 70. – Ст. 1966.

<sup>19</sup> European Spatial Development Perspective (ESDP): Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union. Potsdam, 1999 [[http://ec.europa.eu/regional\\_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/sum\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/sum_en.pdf)]

По-четверте, проблема управління агломерациями в країні назріла вже давно і як приклад вирішення цього питання ми можемо використати багатий досвід європейських країн. Важливо зосереди-

тися не тільки на вивченні цього досвіду, але й враховувати його при проведенні реформ. Насамперед доцільно включити поняття і визначення «міська агломерация» до правового поля України.

#### References [Література]:

- Schuler M., Dessemontet P., Joye D., Perlik M. (2005). *Eidgenössische volkszählung 2000: Die Raumgliederungen der Schweiz*. Neuenburg.
- USAID LINC. *Territorial development in Ukraine: agglomerations and sub-regions development*. (2012). USAID LINC. Kyiv. [In Ukrainian].  
[USAID ЛІНК. Територіальний розвиток в Україні: розвиток агломераций та субрегіонів / USAID ЛІНК. – К., 2012. – 183 с.]
- Al-Namarneh A. Sh. (1993). *Territorial organization of a large city zone of influence (on Kiev metropolitan area example): Auth. dis ... cand. geogr. sciences: spec. 11.00.02. Economic and social geography*. Kiev. [In Russian].  
[Аль-Хамарнех А.Ш. Территориальная организация зоны влияния крупного города (на примере Киевского столичного региона): автореф. дис. ... канд. геогр. наук : спец. 11.00.02. «Економічна та соціальна географія». – 1993. – 23 с.: іл.]
- Batchaev A.R. Zhikharevich B.S., Lebedev N.A. (2012). International experience in management of urban agglomerations development. *Bulletin of the Russian Geographical Society*, 4, 1-10. [In Russian].  
[Батчаев А.Р., Жихаревич Б.С., Лебедев Н.А. Международный опыт управления развитием городских агломераций. // Известия Русского геогр. общества. – 2012. – №4. – С. 1–10.]
- Vogachov S.V. (2015). Management of urban agglomerations development in Ukraine: economic and legal issues. *Shid*, 5, 14-17. [In Ukrainian].  
[Богачов С.В. Управління розвитком міських агломераций в Україні: економіко-правові проблеми // Схід. – 2015. – №5. – С. 14-17.]
- Boyko-Boychuk O.V. (2010). *State administration development of city: models and mechanisms: monograph*. - Kyiv: Pulsars [in Ukrainian].  
[Бойко-Бойчук О.В. Державне управління розвитком міста: моделі та механізми: монографія. – К.: Пульсари, 2010. – 234 с.]
- Gladkyi O.V. (2007). Features of the Kharkov industrial agglomeration formation and development. *Journal of social and economic geography of V.N. Karazin Kharkiv National University*. 3 (2), 135-142. [In Ukrainian].  
[Гладкий О.В. Особливості формування та розвитку Харківської промислової агломераций // Часопис соціально-економ. географії ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2007. – №3 (2). – С. 135–142.]
- Dronova O.L. (2014). *Geourbanistics: textbook*. Kyiv, Kyiv University VPC. [In Ukrainian].  
[Дронова О.Л. Геурбаністика: навч. посіб. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. – 419 с.]
- Change of municipal space in Ukraine* (2013). Ed. L.H. Rudenko. - Kiev: Report, 2013. [In Russian].  
[Изменение городского пространства в Украине / под ред. Л.Г.Руденко. – К.: Реферат, 2013.]
- Ishchuk S.I., Gladkyi O.V. (2005). *Kyiv economic agglomeration, regional management experience*. Monograph. Kyiv:Obrii. [In Ukrainian].  
[Іщук С. І., Гладкий О. В. Київська господарська агломерация: досвід регіонального менеджменту. Монографія.- К.: ВГЛ «Обрій», 2005. – 240 с.]
- Kuymbida V.S. (2010). *Forming of capable territorial communities: monograph*. Kyiv: Legal status. [in Ukrainian].  
[Куйбіда В.С. Формування дієздатних територіальних громад: монографія. – К.: ІКЦ «Легальний статус», 2010. – 138 с.]
- Mezentsev K.V., Mezentseva N.I. (2012). Spatial socio-economic changes in Kiev and its agglomeration. *Bulletin of the Russian geographer-social scientists association, «Social and economic geography»*; ed. A.G. Druzhinina. Rostov-on-Don: PSC Center of Universal Printing, 1, 109-123. [In Russian].  
[Мезенцев К.В., Мезенцева Н.И. Пространственные социально-экономические изменения в Киеве и агломерации // Вестник Ассоциации российских географов-обществоведов «Социально-экономическая география»; под ред. А.Г. Дружинина. – Ростов-на-Дону: ЗАО «Центр Универсальной Полиграфии». – 2012. – №1. – С. 109-123.]
- Nazarko A.T. (2011). Urban agglomerations in Ukraine: problems of legal institutionalization. *Urgent issues of the state and law*. Iss. 61, 144-150. [In Ukrainian].  
[Назарко А. Т. Міські агломераций в Україні: проблеми правової інституціоналізації // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 61. – С. 144-150.]
- Injustice of the space. Biography of Volodymyr Nudelman in conversation with Larysa Mudrak (2015). - Kyiv. [in Ukrainian].  
[Несправедливість простору. Біографія Володимира Нудельмана в розмові з Ларисою Мудрак. – К., 2015. – 159 с.]
- Nudelman V.I. (2015). Kiev is in the European measuring. *The functions of cities and their influence on the space*, ed. L.H. Rudenko. Kiev: Phoenix. 119-134. [In Russian].  
[Нудельман В.И. Киев в европейском измерении // Функции городов и их влияние на пространство / под ред. Л.Г.Руденко. – К.: Феникс, 2015. – С.119-134.]
- Parasiuk I.L. (2010). Economic and legal aspects of the agglomeration and urban agglomeration concepts in the Ukrainian legislation. *Economy and state*. 9, 12-16. [In Ukrainian].  
[Парасюк І.Л. Економічно-правові аспекти понять «агломерация» та «міська агломерация» в українському законодавстві // Економіка та держава. – 2010. – № 9. – С. 12-16.]
- Pitiurenko Yu.I. (1989). Agglomeration of urban settlements. *Geographical Encyclopedia of Ukraine*. Т. 1. Kyiv: M.P. Bazhan, Ukrainian soviet encyclopedia, 10-11. [In Ukrainian].  
[Пітюренко Ю.І. Агломерация міських поселень / Географічна енциклопедія України. – Т. 1. К.: «Українська радянська енциклопедія» ім. М.П.Бажана. – 1989. – С. 10-11.]
- Management of a modern city: textbook*. ed. V.M.Vakulenko, M.K. Orlatyi - Kyiv. [in Ukrainian].  
[Управління сучасним містом: підручник / за ред. В.М.Вакуленка, М.К.Орлатого. - К.: НАДУ, 2008. - 632 с.]